

Saudi-Arabia: 11. september og hatet mot USA

Stig Stenslie

Terrorangrepene mot USA 11. september 2001 satte Saudi-Arabia i fokus. Osama bin Laden og 15 av 19 selvmordskaprere kom fra kongedømmet på den arabiske halvøya.

- Hvorfor kom de fleste av kaprerne fra Saudi-Arabia?
- Hvordan kan vi forstå at enkelte saudiere er villige til å gi sitt liv for å ramme amerikanske mål?

Mange forklaringer er blitt gitt på anslagene mot USA 11. september 2003. Gitt saudienes rolle, er det imidlertid vanskelig å forstå angrepene uten samtidig å kikke nærmere på Saudi-Arabia. Kongedømmet bærer den styrende Sa'ud-familiens navn. Familien kontrollerer Mekka og Medina, islams to helligste byer, samt verdens rikeste oljeforekomster. Sa'ud-familien (heretter Saud-familien) har de siste 50 årene vært USAs viktigste allierte i den arabiske verden.

Saud-familiens Arabia

Saudi-Arabia er det eneste landet i verden som bærer navnet til den familien som styrer det. Saud-familien har siden midten av 1700-tallet hersket over tre kongedømmer på den arabiske halvøya. Abd al-Aziz ibn Sa'ud regnes som grunnleggeren av dagens kongedømme. I 1932 opprettet han kongedømmet etter å ha erobret Riyadh og lagt stammene på den arabiske halvøya

under seg. Ibn Sa'ud hadde 17 koner og etterlot seg 44 sønner (og et ukjent antall døtre) ved sin død i 1953. Fire av disse sønnene har så langt etterfulgt sin far som konge. Sønnene har gjort kongedømmet til en moderne stat i det ytre, godt hjulpet av inntektene fra oljeutvinningen som skjøt fart på 1950–60-tallet. De siste tiårene har vært preget av urbanisering og framvekst av en utdannet vestliggjort middelklasse. Tross denne endringen fra en tradisjonell til en moderne stat, har Saudi-Arabia beholdt sin autoritære karakter, og **all makt er fortsatt i kongehusets hender.**

Saudi-Arabia er et **dynastisk monarki**. Kongefamiliens prinser besitter alle sentrale stillinger i statsapparatet, ministerposter, offisersstillinger, guvernørposter osv. Deretter fordeles familiemedlemmene nedover i hierarkiet i nøkkelposisjoner. Dette er mulig fordi den styrende familien er svært tallrik og langt fra en kjernefamilie i norsk forstand. **Saud-familien består av 25 000 personer.** Av dem er 6–7000 prinser, og rundt hundre av disse utgjør **den innerste kretsen** hvor de politiske beslutningene fattes. Innad i familien unngås splittende konflikter ved å videreføre tradisjonen om **shura** (rådslagning) og **'ijma** (konsensus). Forut for viktige beslutning-

NUPI flytter

15. desember flytter NUPI til C.J. Hambros plass 2D, ved siden av Oslo Tinghus. Det nye telefonnummeret blir **22 99 40 00**.

Hvilken rolle spiller Saud-familien i saudisk politikk?

Hvor og hvordan blir politisk misnøye «luftet» i Saudi-Arabia?

Terrorbombe i Riyadh, Saudi-Arabia. Bare i 2003 har det funnet sted flere terroranslag (selvmordsbomber) i Saudi-Arabia, rettet mot utlendinger som bor eller arbeider der. Flere titalls mennesker er blitt drept. Hva er drivkraften bak selvmordsbomberne?

Bilde: *Qabalan /AFP*

Saudi-Arabia: 11. september og hatet mot USA

Hvorfor blir Saudi-Arabia sett på som det helligste av alle muslimske land?

er, som fastsettelse av tronfølgen, konsulterer de mest innflytelsesrike prinsene med hverandre, og beslutningen som fattes baseres på høyest mulig grad av enighet. Resultatet er et stabilt styresett som ikke svekkes av indre splittelse. Videre blir det vanskelig for eksterne krefter å styrte kongefamilien fordi alle institusjoner i staten kontrolleres av prinsene.

Hvordan er Saudi-Arabia tradisjonelt og moderne på samme tid?

Autoritært styre

Saudi-Arabia er et oligarki – fåmannsvelde. Kongefamilien utformer sin politikk etter først å ha konsultert overhodene for landets mektigste familier og religiøse ledere. Flere av prinsene møter sine undersåtter regelmessig for konsultasjon. For folk flest finnes det imidlertid små muligheter til å nå fram til kongefamilien med sine synspunkter. Det finnes et **majlis al-shura** (parlament), der medlemmene er **utpekt av kongen** og ikke av folket gjennom valg. Blant saudierne er det en voksende misnøye med at de ikke blir hørt av landets herskere. Gjennom protestskriv har de bedt kongen om å få velge sine egne representanter til parlamentet. Enkelte prinser synes villige til å imøtekomme dette kravet og har lovet å gjennomføre landets første valg om tre år. Imidlertid møtes disse reformvennlige prinsene med motstand fra flere hold. Enkelte andre prinser frykter at et valgt parlament vil svekke deres makt, og de har derfor gått imot lovnadene om valg. En rekke religiøse ledere frykter også for sin innflytelse og har tatt avstand fra demokrati, som de hevder er en impor-

Diskuter hva USA ville ha gjort om 11.09.-terroristene hadde vært iranere og ikke saudiere.

tert, ikke-islamisk styreform. Fraværet av institusjoner hvor politikk legitimt kan drøftes, har i stor grad kanalisert misnøyen inn i landets rundt 50 000 moskeer. Kongefamiliens politi kan ikke overvåke alle moskeene, så moskeen er blitt det eneste stedet hvor folk kan treffes og diskutere politikk.

Tett sammenveving

I Saudi-Arabia er **verdslig og geistlig makt tett knyttet sammen**.

Kongedømmet bygger på en 250 år gammel allianse mellom Saud-familien og wahhabi-presteskapet som bærer navnet til sin grunnlegger, Abd al-Wahhab, en pietistisk islamsk 1700-talls reformator. Han utformet et sett politiske og religiøse dogmer inspirert av Ibn Taimiyya, en islamsk lærd fra 1200-tallet. Alliansen er en realisering av sistnevntes politiske doktriner. Ifølge Ibn Taimiyya skulle en islamsk idealstat være basert på to likestilte autoriteter: **'ulama** (prestene) og **'umara** (prinsene). Prinsene skulle styre, men prestene skulle ha **et overoppsyn** med politikken som ble ført, for å sikre at denne var i samsvar med deres tolkning av den islamske loven. Idealstaten skulle etableres gjennom **jihad** (anstrengelse for Guds sak, ofte forstått som «hellig krig»).

Ibn Sa'ud, grunnleggeren av dagens kongedømme, ga tidlig på 1900-tallet nytt liv til alliansen mellom kongefamilien og wahhabi-presteskapet. Alliansen var av stor betydning for begge parter. Sammen la de under seg stammene på den arabiske halvøya. Kongehuset har siden den gang brukt islam både for å utøve sosial kontroll og for politisk legitimering. Lovene er basert på wahhabi-presteskapets strenge og pietistiske fortolkning av **shari'a** (islams lov), og familiens overhode kaller seg «vokter av islams to hellige byer (Mekka og Medina)».

Moderne og tradisjonelt

Samtidig som Saudi-Arabia er et svært moderne samfunn, gir lovverket landet et preg av å tilhøre middelalderen. Forbrytere kan bli straffet med halshugging for drap, narkotikabesittelse og voldtekt, amputasjon av arm og fot for tyveri eller pisking for umoralsk atferd. Avstraffelsen skjer offentlig. Kvinner er nærmest uten rettighe-

Saudi-Arabia: 11. september og hatet mot USA

Kong Fahd

Hvorfor er Saudi-Arabia så viktig for mange land, og er det viktig på samme måte for disse landene?

Hvordan har den sosiale og økonomiske utviklingen i Saudi-Arabia vært etter 1980?

Kronprins Abdullah

Fakta om Saudi-Arabia:

- Flateinnhold: 1,96 mill. km²
- Folketall: 24,3 mill. (2003), tallet inkluderer 5,57 mill. ikke-saudiere, oftest fremmedarbeidere (arbeidsmigranter)
- Befolkningsvekst: 3,27% årlig vekst
- Lese- og skrivekyndighet: 78,8% (M: 84,7%, K: 70,8%)
- Arbeidsledighet: 25%
- Religion: Alle er muslimer: Sunnimuslimer: mer enn 90%, sjiamuslimer: 7–10% (sjiaene er ofte forfulgt)
- Utstrakt bruk av tortur, summariske «rettssaker» og dødsstraff (Amnesty)
- Mellom 1987 og 1999 ble det i gjennomsnitt henrettet 73 mennesker hvert år

Kilde: Amnesty og CIA World Factbook

ter og kan for eksempel ikke kjøre bil eller gå alene på gata uten å være sammen med en mannlig verge. Saud-familien har også gitt **betydelig støtte til islamske organisasjoner** i hele den muslimske verden.

Misnøye

Til tross for islams rolle i Saudi-Arabia er det økende misnøye innenfor wahhabi-presteskapet med det de mener er Saud-familiens altfor dominerende posisjon. Mange mener at alliansen i dag ikke er mellom to likeverdige parter, og at presteskapet ikke har overoppsyn med politikken som blir ført for å sikre at denne er i samsvar med deres tolkning av den islamske loven. Særlig kritiseres kongefamiliens sløsing med oljerikdommen på luksus, samt prinsenes nære bånd til USA. Enkelte prester har gått så langt som til å bryte ut av alliansen, og erklære at kongefamilien ikke lenger er deres legitime hersker.

Forvalter av Guds rikdom

Saud-familien hersker over et land med 25% av verdens påviste oljereserver. Inntektene fra oljesalget går rett i prinsenes lommer. Anslagsvis 30% av inntektene bruker prinsene på seg selv, mens resten benyttes til å kjøpe gaver til folket. Ifølge islam er det ingen synd å være rik, men det hviler et ansvar på den rike for å forvalte rikdommen på vegne av Gud på en måte som kommer også fattige til gode. I tråd med dette investerer Saud-familien deler av oljeinntektene i velferdstjenester til folket. Et velferdssystem fra vogge til grav gir borgerne gratis utdanning, helse-tjenester og jobb i staten. Staten subsidierer mat, vann, elektrisitet og boliger. Borgerne betaler ikke skatt på inntekt og formue, unntatt **zakah** (almisse) tilsvarende 5% av årlig inntekt – en religiøs plikt for alle muslimer. Undersåttene er på sin side lojale, eller politisk apatiske, som en følge av at de får disse tjenestene uten å skatte.

Rikdommens begrensninger

Imidlertid har rikdommen sine begrensninger også i Saudi-Arabia, og kongefamiliens evne til å kjøpe politisk lojalitet er i dag svekket. Samtidig som fallende olje-

priser reduserer familiens inntekter, vokser befolkningen svært hurtig. Den årlige befolkningsveksten ligger på 3,2%, noe som de siste 20 årene har doblet befolkningens størrelse. Mens prinsene blir stadig rikere, blir folket fattigere. Bruttonasjonalprodukt (BNP) pr. innbygger sank fra \$17 000 i 1980, til \$10 000 i 1990 og til \$7 000 i 2000. For den svært unge befolkningen – over 50% er under 14 år – er framtidsutsiktene ikke lenger så lyse. Arbeidsledigheten har nådd 33%. Rundt 30% av befolkningen i dagens Saudi-Arabia regnes som fattige. Stadig flere kritiserer Saud-familiens sløsing, korrupsjon og manglende evne til å skape arbeidsplasser. Mange misfornøyde ungdommer slutter opp om utbryterprestene som hevder at prinsene ikke lenger er legitime herskere. Familiens brudd med islamske verdier gis skylden for det økonomiske uføret mange føler på kroppen.

Kongefamilien, som ser at den voksende fattigdommen leder til økt misnøye, har forsøkt å snu den negative økonomiske trenden. En særlig prioritert oppgave er å bytte ut de fire millioner underbetalte fremmedarbeiderne i landet med saudiske arbeidere. Kombinasjonen sterk innlandsk valuta og dekadent befolkning som i liten grad er vant til manuelt arbeid, gjør det imidlertid vanskelig å etablere lønnsom næringsvirksomhet basert på innlandsk arbeidskraft. Samtidig er det risikabelt å bygge ned offentlig sektor for å frigjøre kapital til å investere i konkurranseutsatt sektor. En nedbygging ville innebære oppsigelser av statsansatte, som i hovedsak er saudiere, samt kutt i offentlige velferdstjenester. Følgelig kommer fortsatt 95% av landets inntekter fra salg av olje, og fremmedarbeidere gjør det meste av arbeidet.

USAs n revenn

Saud-familien har siden slutten av andre verdenskrig og fram til terroranslagene 11. september 2001 vært USAs viktigste allierte i den arabiske verden. Partnerskapet har vært til fordel for begge parter, men har til tider vært preget av at USA har brukt kongefamilien til å ivareta amerikanske strategiske og økonomiske interesser i Golfen. Med unntak av oljekrisen i 1973 har Saudi-Arabia **lydig sikret USA stabile oljeleveranser til gunstige priser**. For å

Saudi-Arabia: 11. september og hatet mot USA

Kaba (al Kaba – terningen) er islams hovedhelligdom – stedet alle muslimer vender seg mot i bønn, og mål for muslimenes pilegrimsferd *hajj*. Den står sentralt i Den store moskéen i Mekka.

Hvordan har forholdet mellom Saudi-Arabia og USA tradisjonelt vært siden 1945, og hvordan har det utviklet seg de siste årene? Hvordan vil du forklare denne utviklingen?

Hva er bakgrunnen for terroraksjonene mot vestlige mål i Saudi-Arabia i de senere årene?

Drøft påstanden: «De systematiske bruddene på menneskerettighetene i Saudi-Arabia er også et ansvar og anliggende for det internasjonale samfunnet.»

Stig Stenslie
er cand. polit. med
Midtøsten som
spesialfelt, og han
foreleser ved
Universitetet i
Oslo.

sikre handelsbalansen har Saudi-Arabia kjøpt dyrt og avansert amerikansk militærutstyr som landet verken har nytte av eller kompetanse til å bruke. Siden 1950 har landet importert våpen for nærmere \$100 mrd.

Utover dette har USA brukt Saudi-Arabia til å finansiere amerikansk utenrikspolitikk. Under den kalde krigen understøttet kongehuset amerikanernes globale kamp mot kommunismen, for eksempel gjennom finansiering av geriljaen som bekjempet russerne i Afghanistan på 1980-tallet. Landet betalte dessuten rundt 70% av utgiftene knyttet til frigjøringen av Kuwait i 1991. På den andre siden har USA gitt kongehuset beskyttelse mot regionale militære stormakter som Egypt, Iran og Irak.

Hærne

Saud-familiens nære bånd til USA vekker **stor harme** blant mange saudiere. Særlig har det **amerikanske styrke- og basenær-været** etter 1991 blitt kritisert. Også Osama bin Laden sluttet seg til kritikerne. Etter den russiske invasjonen av Afghanistan i 1979 ble han, og kanskje så mange som 15 000 saudiske frivillige, vervet til geriljaen i landet. Etter at russerne trakk seg ut, vendte Osama bin Laden og mange andre krigsveteraner tilbake. Veteranene ble imidlertid betraktet som et **uroelement**. Mange ble forfulgt og flere mistet sitt statsborgerskap, deriblant Osama bin Laden. Det var blant Afghanistan-veteranene at organisasjonen al-Qaida vokste fram – godt hjulpet av rike donorer på den arabiske halvøya. Ifølge al-Qaida er muslimene ofre for en amerikansk-jødisk konspirasjon hvor USA gjennom sitt styrkenærver i Saudi-Arabia holder islams to helligste byer okkupert –

Mekka og Medina. Israel holder Jerusalem okkupert, islams tredje helligste by. Innenfor denne forståelsen framstår Saud-familien bare som USAs «nyttige idiot». Selve roten til ondet, USA og til dels Israel, skal rammes. På tilsvarende måte som supermakten Sovjetunionen ble nedkjempet i Afghanistan, står nå USAs fall for tur.

Konklusjon

Svaret på hvorfor de fleste av selvmordskaprerne kom fra Saudi-Arabia, og hvorfor det er en særlig grobunn for antiamerikanisme i kongedømmet, må dels søkes i Saud-familiens styre og dels i USAs bruk av familien for å fremme sine interesser i landet. Familien legitimerer på den ene siden sitt styre ut fra islam. Lovene er basert på en streng og pietistisk fortolkning av islamsk lov, og familiens overhode kaller seg «vokter av islams to hellige byer». Men på den andre siden har oljerikdommen langt på vei undergravde pietismen, lagt grobunn for korrupsjon og skapt enorme forskjeller mellom rik og fattig. Kongefamilien er avhengig av sikkerheten alliansen med USA gir. Amerikanske styrker, ikke kongen, har blitt den reelle vokter av de hellige byene. Avhengigheten har gjort at Saud-familien tenderer mot å sette USAs økonomiske og strategiske behov foran kravene til sitt eget folk. Saudiernes misnøye rettes derfor i økende grad mot USA, landet som holder den korruperte og undertrykkende kongefamilien ved makten så lenge den lydige ivaretar amerikanernes interesser.

*Redaksjonen ønsker leserne
en god jul og et hyggelig nytt år.*

Med vennlig hilsen redaksjonen

Alle arbeidsoppgaver og nettdresser:
se under.